

ou les Hollandaises uit 1814 (hier terecht aan de vergetelheid ontrukkt door Willem van den Berg) een zo idyllisch beeld van Nederland dat zijn heimwee naar een paradijselijk Frankrijk ervan afdruipt. Na 1789 — aldus Mare Belissa — werden over dat traditionele beeld nog revolutionaire mythen gedrapeerd, zoals die van het wezenlijk burgerlijk karakter van de patriottenbeweging: de steenrijke burgerij (die een oneigenlijke revolutie had willen uitvoeren) werd gezien als tegenspeler van het volk (wiens gefrustreerde *volonté générale* een echte revolutie verdiende). Holland was, aldus de Conventie, nog niet rijp voor een revolutie op zijn Frans, van onderop. Stadhouder en elite hadden zich verkocht aan Engeland. Vandaar de kronkels waarin de Conventie zich wong: de oorlog verklaren aan de Nederlandse regering maar niet aan het Bataafse volk, dat onder het juk van een vreemde heerser zuchtte. Wachte het niet op Franse tussenkomst om dat af te schudden? Uiteraard (mythe nr. 1) tegen forse betaling voor de weldaad van die waarachtige onafhankelijkheid.

Als één ding duidelijk wordt in deze bundel, is het wel hoe belangrijk het is de mythen, beelden en clichés te analyseren die landen over elkaar huldigen als men iets van de internationale politiek wil begrijpen. Tot en met keizer Napoleon toe was het er bij geen Fransman in te stampen dat de Republiek in snel tempo verarmde, dat het verlies van de koloniën catastrofaal was, dat de tiërcering en het continentaal stelsel haar de genadeslag dreigden te geven. Alleen zo wordt begrijpelijk waarom de Fransen aan de Bataven zulke torenhoge eisen bleven stellen (zoals François Crouzet in zijn bijdrage laat zien). Mythen gaan tegen beter weten in. En het moet gezegd dat de Bataven, van daadkrachtige theoretici verstockt, het eigenlijk zelf ook niet allemaal meer wisten. Met als gevolg dat de Fransen keer op keer vrij spel kregen. Olivier Buatois laat het zien aan het zelfbewust optreden van generaal Joubert in de Bataafse verwar- ring van 1798.

Tegen die achtergrond moeten de bijdragen aan deze bundel worden gelezen. Behalve de reeds genoemde vindt men er artikelen van Stefan Klein, die de invloed van de Franse denkers (met name Rousseau) in de patriotse discussies van de jaren 1780 in herinnering brengt, en van Joost Rosendaal die de rol van de Bataafse kolonie in revolutionair Parijs beschrijft. Eke Poortinga laat zien hoe de Franse beginselen en de Nederlandse praktijk op elkaar inwerkten bij het ontstaan van de eenheidsstaat. Edouard Pommier en Frans Grijzenhout plaatsen de roof van de Hollandse kunstschaten in het perspectief van de wederzijdse beeldvorming: de Fransen herontdekten in de Hollandse genreschilderkunst de Hollandse burgerdeugden en bevestigden zo hun Hollandse mythen, de Nederlanders werden door diezelfde schilderijen juist tot een nationalistische reactie en tot afwijzing van het classicisme gebracht. Jean Dhombres (over het metrieke stelsel) en Wijnand Mijnhardt (over de wetenschapsopvattingen en -organisatie) verrichten een soortgelijke Frans-Nederlandse exercitie. M. C. Kok-Escale tenslotte plaatst het gebruik van de Franse taal, geïllustreerd aan het voorbeeld van Deventer, in een cultureel interpretatieschema van de Frans-Nederlandse relaties. Al met al een stimulerend geheel, dat de weg opent voor nieuw onderzoek over de grenzen heen.

Willem Frijhoff

L. A. F. Barjesteh van Waalwijk van Doorn, F. J. van Rooijen, ed., *Tussen vrijheidsboom en Oranjewimpel. Bijdragen tot de geschiedenis van de periode 1795-1813* (Rotterdam: Barjesteh, Meeuwes & co., Historische uitgeverij Rotterdam, 1995, 772 blz., f65,-, ISBN 90 73714 20 6).

Hoewel het hoofdwoord uit de titel van deze bundel naar de idealen van een periode verwijst, is dit geen gedenkboek of poging tot synthese maar een meer of minder toevallige bundeling

van bijdragen over personen, families en groepen die hetzij aan de patriotse hetzij aan de prinsgezinde kant enigerlei rol hebben gespeeld in de Bataafs-Franse tijd. De auteurs hoefden zich niet om de lengte van hun bijdrage te bekommeren. Soms is er dan ook iets oneigenlijks tussengesmokkeld, zoals de complete parenteel (106 blz.) van de nazaten van de oranjegezinde Rotterdamse tapper Willem van der Burgh (1757-1830), in wiens etablissement aan de Hoogstraat in 1795 actief voor het leger van de erfprins werd geworven. De kern van die bijdrage is overigens typerend voor de bundel als geheel. Uitgangspunt is telkens een persoon, een groep of een episode uit de Bataafs-Franse Tijd. Deze wordt aangekleed met biografische en genealogische gegevens, zodat er uiteindelijk iets als een groepsattitude, een netwerk of een groepsbeeld uit te voorschijn komt. Naast Robert Jasper van der Capellen tot de Marsch, door L. Turksma vooral vanuit zijn correspondentie getekend, gaat het meestal om minder bekende personen: de patriotse wijnkoper Cornelis Balguerie uit Rotterdam (M. F. B. Meeuwes); de reeds genoemde tapper Van der Burgh; J. Ph. F. Filz, door Daendels terechtgesteld wegens de overgave van Amboina in 1810 (F. J. van Rooijen); de autobiografische aantekeningen van luitenant Melchior Hoek over de Russische veldtocht van 1812 (S. W. M. A. de Haan); het uitvoerig verslag door de ornitholoog H. Lichtenstein van zijn reizen door de Kaapkolonie en Zuidelijk Afrika in 1803-1806 (eerder verschenen in 1818). Het protest (Memorie van Defensie) van de Alkmaarse oranjeklant G. A. de Lange tegen het onrecht hem in 1813 aangedaan geeft tenslotte een boeiend beeld van de spanningen, de verwarring en het gekuij in een provinciestadje in de nadagen van het keizerrijk (C. E. G. ten Houte de Lange).

Enkele bijdragen stijgen boven het monografisch niveau uit. Het omvangrijke artikel van R. G. de Neve over de Bataviasche adresbeweging van december 1795, met een collectieve biografie van zowel de adressanten als de contra-adressanten, levert, naast een schat aan persoonsgegevens, een uitstekend beeld van de politieke verhoudingen in de kolonie (51-149). In een nog langere bijdrage lichten L. A. F. Barjesteh en F. J. van Rooijen uit een reeks Bataafse archivalia alle dorpsbèstuurders en -notabelen op het platteland van Zuid-Holland; ze beschrijven hun politieke kleur en activiteiten in de Bataafse Tijd en geven daarnaast een nuttige lijst van de aangetroffen exercitiegenootschappen (317-445). P. A. Chnstiaans bewijst de historici een grote dienst met zijn nauwkeurige staat van koning Lodewijks hofhouding; hij identificeert alle ambtenaren, geeft hun aanstellingsduur, en verwijst systematisch naar de biografische en genealogische literatuur (511-535).

Korte notities over het beheer van de stadhoudelijke goederen tijdens de Bataafse Omwenteling (M. A. G. Heijs en E. A. T. M. Schreuder), en over Bataafs Overschie (J. M. J. van den Berg) completeren het geheel. Deze informatieve bundel wordt afgesloten met een register van de zeer talrijke familienamen.

Willem Frijhoff

NIEUWSTE GESCHIEDENIS

V. C. Sleebe, *In termen van fatsoen. Sociale controle in het Groningse kleigebied 1770-1914* (Dissertatie Groningen 1994, Groninger historische reeks XI; Assen: Van Gorcum, 1994, xi + 531 blz., f79,50, ISBN 90 232 2927 4).

Vincent Sleebes dissertatie dient in het licht te worden gezien van de paraplu waaronder ze is opgezet. Het NWO-project Integrale geschiedenis bedoelde de ontwikkelingen in twee re-